

Universiteit Utrecht

De Rol Van Geslacht En Ouder-kind Communicatie in de Associatie Tussen
Genderconformisme en Seksuele Autonomie in de Adolescentie

Hanne J. Janssens

Universiteit Utrecht

Masterscriptie Jeugdstudies

H.J. Janssens

Studentnummer: 4177924

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Begeleider: Linda Ringlever

Aantal woorden exclusief tabellen en figuren: 5960

Aantal woorden inclusief tabellen en figuren: 6311

11-06-2016

Samenvatting

Achtergrond en doel: In de literatuur wordt een lagere mate van seksuele autonomie in verband gebracht met seksuele ontevredenheid. In dit artikel werd genderconformisme getoetst als mogelijke voorspeller van seksuele autonomie bij adolescenten van 11 – 18 jaar. Daarnaast is onderzocht of associaties tussen genderconformisme en seksuele autonomie verschillend zijn voor (1) jongens of meisjes en voor (2) jongeren met een hogere of lagere frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit. **Methode:** Data van een longitudinale studie onder 1297 adolescenten zijn gebruikt om bovenstaande verbanden te toetsen. Alleen de jongeren zijn meegenomen die seksueel actief zijn geweest op T2 ($n = 175$). **Resultaten:** Uit correlatie- en lineaire regressieanalyses bleek dat seksuele autonomie positief samenhangt met ouder-kind communicatie op T2. Exploratieve longitudinale lineaire regressieanalyses lieten zien dat de verandering in de mate van seksuele autonomie twee jaar later niet werd beïnvloed door genderconformisme op T1. **Conclusie:** De mate van seksuele autonomie werd bij deze adolescenten niet bepaald door genderconformisme. Zowel geslacht als ouder-kind communicatie bleken geen moderatoren in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie. Ouder-kind communicatie bleek wel belangrijk bij de mate van seksuele autonomie. Vervolgonderzoek zou zich daarom kunnen richten op andere aspecten van ouder-kind communicatie in relatie tot seksuele autonomie.

Kernbegrippen: Seksuele autonomie, genderconformisme, ouder-kind communicatie, seksualiteit, adolescentie.

Abstract

Background and goal: In literature, lower levels of sexual autonomy are associated with undesired sexual behavior. Gender conformity has been studied as a potential predictor for the level of sexual autonomy of adolescents between the ages of 11 and 18. In addition, this study examines whether the association between gender conformity and sexual autonomy differs between (1) boys and girls and between (2) adolescents with higher or lower frequencies in parent-child communications on sexuality. **Method:** Data of a longitudinal study among 1297 adolescents were used in order to test these associations. Only adolescents who were sexually active at T2 have been included in the study ($n = 175$). **Findings:** Correlation and linear regression analyses illustrate a positive relation between sexual autonomy and parent-child communications at T2. Explorative longitudinal regression analyses show that the extent of sexual autonomy two years later is not influenced by gender conformity at baseline. **Conclusion:** Levels of sexual autonomy are not influenced by gender conformity. Neither gender nor parent-child communication are moderators in the relation between gender conformity and sexual autonomy. However, parent-child communication is an important factor for sexual autonomy. Further investigation is desired to determine other aspects of parent-child communication in relation to sexual autonomy.

Keywords: Sexual autonomy, gender conformity, parent-child communication, sexuality, adolescence.

De Rol Van Geslacht En Ouder-kind Communicatie in de Associatie Tussen
Genderconformisme en Seksuele Autonomie in de Adolescentie

De adolescentie is een belangrijke fase voor de seksualiteit van jongeren en hun verdere seksuele ontwikkeling in de volwassenheid (Tolman & McClelland, 2011). Uit onderzoek onder Nederlandse adolescenten blijkt dat 4% van de jongens en 17% van de meisjes ooit seksuele handelingen heeft uitgevoerd zonder dit te willen (de Graaf, Kuijer, Acker, & Meijer, 2012). Dit hogere percentage bij meisjes hangt mogelijk samen met een lagere mate van seksuele autonomie. Het is hierom relevant dat er wordt gekeken naar de ontwikkeling van seksuele autonomie bij jongeren en welke factoren seksuele autonomie kunnen voorspellen. Seksuele autonomie wordt in dit onderzoek gedefinieerd als de mate waarin een adolescent zelf kan bepalen wat er gebeurt binnen seksueel contact en geen druk voelt van een ander.

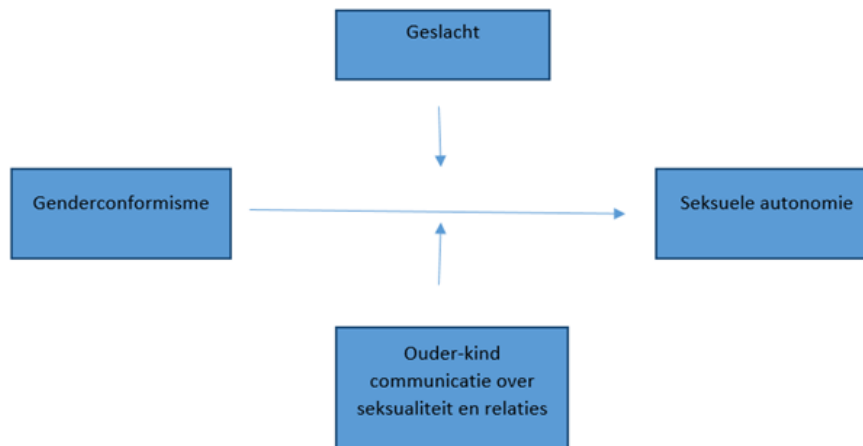
Een mogelijke voorspeller van seksuele autonomie is genderconformisme. Genderconformisme wordt in de huidige studie omschreven als de mate waarin het voor een adolescent van belang is zich te gedragen volgens bestaande verwachtingen voor jongens en meisjes. Wanneer er vanuit gendernormen wordt verwacht dat meisjes onderdanig zijn naar hun partner en jongens assertief moeten zijn, kan dit invloed hebben op de mate van seksuele autonomie (Sanchez, Kiefer, & Ybarra, 2006). Om deze reden wordt genderconformisme getoetst als mogelijke voorspeller voor seksuele autonomie. Nader onderzoek is nodig om adolescenten bewust te maken van de manier waarop gendernormen seksueel gedrag en seksuele beleving kunnen beïnvloeden.

Genderconformisme is evenals de term “dubbel seksueel moraal”; verschillende regels voor gewenst seksueel gedrag van jongens en meisjes, een concept met een andere inhoud voor jongens dan voor meisjes (Carver, Yunger, & Perrie, 2003). Vanuit hier kan beredeneerd worden dat de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie mogelijk anders is voor jongens dan voor meisjes. Dit sekseverschil in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie maakt geslacht een mogelijke moderator in deze relatie. In de huidige studie wordt deze mogelijkheid getoetst.

Verder is het bekend dat ouders een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van het seksuele gedrag van adolescenten (de Graaf et al., 2012; Van de Bongardt, de Graaf, Reitz, & Deković, 2014). Zij kunnen de keuzes en het gedrag van hun kind steunen of bijsturen (Graaf et al., 2012). Hoe vaak adolescenten met hun ouders praten over zwangerschap, het gebruik van anticonceptie en wat adolescenten wel of niet willen doen op seksueel gebied, wordt in deze studie omschreven als “ouder-kind communicatie over seksualiteit”. Met kennis over de rol van ouder-kind communicatie in de ontwikkeling van seksuele autonomie van hun kind, kan er

geïntervenieerd worden ter bevordering van seksuele gezondheid en seksueel plezier (Kiefer & Sanchez, 2007).

In huidig onderzoek wordt daarom de volgende vragen gesteld: In hoeverre hangen genderconformisme en seksuele autonomie met elkaar samen? In welke mate is deze relatie anders voor (1) jongens of meisjes en voor (2) adolescenten met een hogere of lagere frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit? (Figuur 1).

Figuur 1: Theoretisch Model

Genderconformisme en seksuele autonomie

In seksuele contexten vallen adolescenten in hogere mate terug op bestaande gendernormen (Emmerink et al., 2015) wat de mate van seksuele autonomie mogelijk beïnvloedt. Bovengenoemde komt overeen met het principe van de *Gender Scheme Theory* van Bem (1981). Deze theorie stelt dat mensen in onbekende situaties terugvallen op bekende gender schema's. Een gender schema is een ordening van ideeën en verwachtingen over mannelijk/vrouwelijk gedrag. Gender schema's worden beïnvloed door normen en waarden vanuit cultuur en maatschappij. Wanneer jongeren het belangrijk vinden om zich te conformeren aan deze gendernormen, kan dit invloed hebben op hun seksuele relaties. Huidig onderzoek beoogt inzicht te geven in de relatie tussen het conformeren aan gendernormen en de mate van seksuele autonomie.

Een hogere mate van seksuele autonomie wordt in de huidige studie als positief gezien voor de seksuele gezondheid en bevrediging van adolescenten omdat een adolescent dan zelf kan bepalen wat er gebeurt in seksuele situaties (e.g., Sanchez et al., 2006). Uit recent onderzoek bleek dat een hogere mate van genderconformisme samenhangt met een hogere mate van seksuele autonomie voor zowel jongens als meisjes (Emmerink et al., 2015). Eerdere resultaten toonden daarentegen een negatieve samenhang tussen genderconformisme en

seksuele autonomie onder studenten (Kiefer & Sanchez, 2007). Bovengenoemd onderzoek van Kiefer en Sanchez (2007) is echter uitgevoerd onder studenten met een gemiddelde leeftijd van 19 jaar. Er zijn weinig gegevens over adolescenten bekend. In de huidige studie wordt de mate van genderconformisme daarom in de adolescentie bekeken omdat in deze fase de druk op jongeren toeneemt om zich volgens de norm te gedragen (Perry & Pauletti, 2011). Daarnaast neemt de belangstelling in seksualiteit toe wanneer adolescenten in de puberteit komen (Tolman & McClelland, 2011).

Geslacht

In de huidige studie wordt onderzocht of het verband tussen genderconformisme en seksuele autonomie anders is voor jongens dan voor meisjes. Volgens Impett en Peplau (2003) zijn er verschillende gendernormen voor jongens en meisjes in seksuele situaties. Zo stellen zij in hun systematische review dat mannen in hogere mate seksueel autonoom zijn dan meisjes in seksueel contact. Bovenstaande literatuur laat zien het aannemelijk is dat jongens en meisjes verschillen in de mate van seksuele autonomie. Om deze reden het geslacht van de adolescent getoetst als mogelijke moderator in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie.

Een theorie die sekseverschillen verklaart, is de *Social Role Theory* van Eagly (1987). Deze theorie veronderstelt dat sekseverschillen tussen man en vrouw ontstaan door verschillende genderrollen. Genderrollen zijn ongeschreven regels over hoe een man/vrouw zich behoort te gedragen, kleden en welke gedachten of gevoelens geoorloofd zijn. Vanuit dit principe kan beredeneerd worden dat seksuele autonomie een uiting is van seksueel gedrag dat beïnvloed wordt door genderspecifieke rollen. Ondanks dat de *Social Role Theory* (Eagly, 1987) zich richt op volwassenen wordt verwacht dat deze sekseverschillen ook te zien zijn bij de adolescenten die deelnamen aan Project STARS (Studies on Trajectories of Adolescent Relationships and Sexuality) (e.g., Doornwaard et al., 2014).

In lijn met de *Social Role Theory* (Eagly, 1987) vonden Kiefer en Sanchez (2007) dat jongens die sterk aan traditionele gendernormen willen voldoen een hogere mate van seksuele autonomie hebben. Meisjes die sterker aan traditionele genderrollen willen voldoen, rapporteerden daarentegen hogere mate van seksuele passiviteit. In de literatuur wordt seksuele autonomie gezien als het tegenovergestelde van seksuele passiviteit (e.g., Emmerink et al., 2015; Kiefer & Sanchez, 2007). In eerder uitgevoerd onderzoek werd echter geen sekseverschil gevonden in de negatieve samenhang tussen genderconformisme en seksuele autonomie (Sanchez, Crocker, & Boike, 2005). In de literatuur is geen eenduidig beeld over het aandeel

van geslacht in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie. Het doel van huidig onderzoek is om dit beeld vollediger te maken.

Ouder-kind communicatie over seksualiteit

Als laatste wordt de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie in een multidisciplinair perspectief geplaatst. Recent longitudinaal onderzoek heeft aangetoond dat ouders een belangrijke rol spelen bij de algemene autonomievergarings van adolescenten (Oudekerk, Allen, Hessel, & Molloy, 2015). Dit onderzoek wees uit dat negatieve ouder-kind relaties (zoals psychologische controle) de algemene autonomievergarings van adolescenten schaadt (Oudekerk et al., 2015). Naar aanleiding van bovenstaande resultaten wordt afgevraagd of de ouder-kind communicatie, naast ouder-kind relaties, eveneens een rol speelt in de autonomievergarings van adolescenten. In de huidige studie zal daarom onderzocht worden of ouder-kind communicatie over seksualiteit bijdraagt aan de mate van seksuele autonomie onder adolescenten.

Over het effect van ouder-kind communicatie op seksueel gedrag en seksuele autonomie zijn uiteenlopende resultaten. Wight, Williamson en Henderson (2006) vonden in hun longitudinale onderzoek dat ouder-kind communicatie over seksualiteit gerelateerd is aan een later seksueel debuut. Buhi en Goodson (2007) concludeerden dat een hogere frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit samenhangt met een hogere frequentie van seksuele activiteit. Daarnaast wordt ouder-kind communicatie over seksualiteit in verband gebracht met meer anticonceptiegebruik (Wellings et al., 2001). Echter vroeg het onderzoek van Wellings et al. (2001) enkel naar *wel of geen* ouder-kind communicatie over seksualiteit. In de huidige studie wordt tevens de frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit behandeld. Bovenstaande resultaten laten zien dat ouders een belangrijke rol spelen in het seksuele gedrag van hun kinderen maar dat er een lacune bestaat over de specifiek rol van ouder-kind communicatie. Huidig onderzoek bekijkt daarom de communicatie tussen ouder en kind in relatie tot seksuele autonomie.

Seksuele cognities en gedragingen van de adolescent worden gezien als een interactie tussen individuele kenmerken en de sociale omgeving van een adolescent (Van de Bongardt, de Graaf, Reitz, & Deković, 2014). Parkes et al. (2011) verwachtten dat ouder-kind communicatie de seksuele normen en overtuigingen van hun kind beïnvloedt. Daarnaast maakt ouder-kind communicatie jongeren meer bekwaam in het uiten van hun behoeften in seksuele situaties. Ambivalent met de verwachtingen, waren er geen significante verschillen in seksuele autonomie bij adolescenten met hogere frequenties van ouder-kind communicatie (Parkes et al., 2011). Terwijl ander onderzoek toont dat ouder-kind communicatie over seksualiteit een buffer

vormt voor de relatie tussen conformisme aan normen van leeftijdsgenoten en vroeg seksueel gedrag (Van de Bongardt et al., 2014). In de huidige studie wordt daarom onderzocht of ouder-kind communicatie over seksualiteit ook als buffer werkt in de relatie tussen het conformeren aan gendernormen en seksuele autonomie. In de volgende alinea wordt de opzet van huidig onderzoek besproken.

Onderzoeksvragen en hypothesen

In huidig onderzoek staat de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie bij adolescenten tussen de 11 en 18 jaar centraal. Deze relatie wordt in interdisciplinair perspectief geplaatst omdat er wordt gekeken naar de normen van de adolescent zelf en naar de context van de adolescent. In deze studie worden (1) het geslacht van de adolescent en (2) de frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit als moderatoren getoetst in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie. Om de hoofdvraag te beantwoorden, zullen de volgende deelvragen getoetst worden.

Deelvraag 1: In hoeverre hangen genderconformisme en seksuele autonomie met elkaar samen bij ondervraagde adolescenten? Op basis van het resultaat dat jongeren in seksuele contexten in meerdere mate terugvallen op gendernormen (Emmerink et al., 2015) wordt verwacht dat jongeren die het belangrijker vinden zich aan de gendernormen te conformeren, een lagere mate van seksuele autonomie ervaren.

Deelvraag 2: In hoeverre verschillen jongens en meisjes in de mate van seksuele autonomie? Op basis van de *Social Role Theory* (Eagly, 1987) is de verwachting dat jongens meer seksueel autonoom zijn dan meisjes.

Deelvraag 3: In hoeverre zijn er sekseverschillen in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie bij adolescenten? Op basis van voorgaand onderzoek (Kiefer & Sanchez, 2007) wordt verwacht dat jongens die sterker aan gendernormen conformeren een hogere mate van seksuele autonomie ervaren. Meisjes ervaren daarentegen een lagere mate van seksuele autonomie als zij sterk aan gendernormen willen voldoen.

Deelvraag 4: In hoeverre hangt de frequentie van ouder-kind communicatie samen met de mate van seksuele autonomie bij adolescenten? Op basis van voorgaand onderzoek (e.g., Wight, Williamson, & Henderson, 2006) wordt verwacht dat een hogere frequentie ouder-kind communicatie over seksualiteit, de mate van seksuele autonomie bij de adolescent zal verhogen.

Deelvraag 5: In hoeverre wordt de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie beïnvloedt door de frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit bij de ondervraagde adolescenten? Onderzoek naar het modererende effect van ouder-kind communicatie over seksualiteit is schaars. Daarom wordt vanuit op basis van vorig onderzoek

(Van de Bongardt et al., 2014) de volgende hypothese gesteld: De relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie is minder sterk bij jongeren met een hogere frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit. De verwachting is dat de mate van seksuele autonomie daarom minder afhankelijk is van gendernormen bij jongeren met een hogere mate van ouder-kind communicatie over seksualiteit.

Methode

Onderzoeksdesign en procedure

In deze studie zijn data gebruikt uit een grootschalig longitudinaal onderzoek: Project STARS (Studies on Trajectories of Adolescent Relationships and Sexuality) (Reitz et al., 2015). Het doel van project STARS is om de relationele en seksuele ontwikkeling van adolescenten in Nederland in kaart te brengen. Project STARS is een longitudinale studie onder 1297 adolescenten in Nederland. Deze adolescenten werden gevolgd op vier meetmomenten tussen 2011 en 2013, met tussen elk meetmoment een interval van zes maanden. De participanten vulden op elk meetmoment een vragenlijst in via de computer. Dit gebeurde op school tijdens reguliere lessen. De participanten kregen een vergoeding tussen de €5,00 en €12,50 afhankelijk van het aantal ingevulde vragenlijsten.

Participanten

De volledige steekproef ($N = 1297$, $M_{leeftijd} = 13.66$ jaar, $SD = 1.30$) bestond voor 53.3% uit jongens en 46.7% uit meisjes. Van de 1297 jongeren hebben er 872 (67.2%) deelgenomen aan alle vier de meetmomenten. Voor deze studie worden het eerste meetmoment (=T1) en het laatste meetmoment (=T4) gebruikt met een interval van twee jaar tussen deze meetmomenten. In dit artikel zal er verder gesproken worden over T1 en T2 als zijnde het eerste en laatste meetmoment.

In de huidige studie wordt seksuele autonomie gemeten. Om deze reden worden alleen de jongeren meegenomen die seksueel contact hebben gehad op T2. Van deze seksueel actieve jongeren was het merendeel van Nederlandse afkomst (75.4%) tegenover 24.6% met een andere etnische achtergrond. Van de deelnemende jongeren volgden 56.9% hogere onderwijs niveaus (Havo of hoger), tegenover 43.1% lagere onderwijsniveaus (Vmbo).

Meetinstrumenten

Seksuele autonomie. In huidig onderzoek is gewerkt met de bestaande schalen uit de STARS-data. Seksuele autonomie is meegenomen op de T1 en T2. Om seksuele autonomie te meten is er een aanpassing gedaan op de “*Autonomy scale*” van La Guardia et al. (2000) waarbij de items vertaald zijn naar seksueel gerelateerde autonomie. Er werden vijf vragen gesteld met betrekking tot hoe de jongere seks ervaart. Deze sectie is dus alleen ingevuld door jongeren die

al een keer seksueel contact hebben gehad. Voorbeeld vragen zijn: “Als ik seks heb met iemand kan ik aangeven wat ik graag doe of zou willen doen op seksueel gebied” of, “Als ik seks heb met iemand, voel ik controle en druk van een ander”. Er kon geantwoord worden met 1 = *helemaal mee oneens* tot 6 = *helemaal mee eens*. Voor de vijf items werd een gemiddelde score berekend. Een hogere score komt overeen met een hogere mate van seksuele autonomie. Een betrouwbaarheidsanalyse, uitgevoerd om de validiteit van seksuele autonomie te meten, laat een Cronbach’s Alpha zien van $\alpha = .47$ op T1 en $\alpha = .69$ op T2.

Genderconformisme. Genderconformisme is meegenomen op T1 en T2. Gebaseerd op de schaal van Wood et al. (1997) zijn twee items meegenomen: “Is het voor jou belangrijk om jongensachtig/meisjesachtig te zijn?”. En “In hoeverre is het een belangrijk onderdeel van wie jij bent om jongensachtig/meisjesachtig te zijn?”. Er kon geantwoord worden met 1 = *heel erg onbelangrijk* tot 6 = *heel erg belangrijk*. Een gemiddelde score werd berekend voor de twee items. Een hogere score komt overeen met een hogere mate van genderconformisme; een sterkere neiging om aan gendernormen te voldoen. De betrouwbaarheidsanalyse toont een Cronbach’s Alpha van $\alpha = .86$ op T1 en $\alpha = .91$ op T2 voor genderconformisme.

Geslacht. Jongens zijn gecodeerd met een 0 = *jongen*, meisjes zijn gecodeerd met een 1 = *meisje*.

Ouder-kind communicatie over seksualiteit. Ouder-kind communicatie over seksualiteit is meegenomen op T1 en T2. Ouder-kind communicatie over seksualiteit werd geoperationaliseerd met een vier-item meetinstrument die in grootschalig onderzoek werd gebruikt (Graaf et al., 2005). Voor het invullen van deze vraag werd door de respondent de keuze gemaakt voor één ouder waarmee zij het meeste praten. “Hoe vaak praat jij met jouw vader/moeder over de volgende onderwerpen?”. “1. Verliefdheid en relaties.”, “2. Wat jij wel of niet wil doen op seksueel gebied.”, “3. Met wie jij wel of niet seks wil hebben en waarom.”, “4. Zwangerschap, voorbehoedmiddelen, en het gebruiken van condooms om te voorkomen dat je een SOA oploopt”. Op een 6-puntsschaal werd antwoord gegeven van 1 = *nooit* tot 6 = *heel vaak*. Een gemiddelde score is berekend voor de vier items. Een hogere score komt overeen met een hogere frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit. De betrouwbaarheidsanalyse toont een Cronbach’s Alpha van $\alpha = .85$ voor ouder-kind communicatie op beide meetmomenten.

Data-analyse

Om uitspraken te kunnen doen over mogelijke oorzaken van seksuele autonomie zouden de data geanalyseerd worden door middel van longitudinale analyses. Echter hebben slechts 31 van de 46 jongeren met seksuele ervaring op T1 de volledige vragenlijst voor seksuele

autonomie ingevuld. Hierdoor is de steekproef relatief klein ($n = 31$) en zullen de longitudinale analyses in het tweede deel exploratief van aard zijn. De data die gebruikt zijn voor de huidige studie maken het niet mogelijk om het cross-sectionele deel op T1 te toetsen. Daarom is er voor gekozen om het eerste deel cross-sectioneel te toetsen onder de 180 seksueel actieve jongeren op T2.

Voordat de analyses zijn uitgevoerd, werd gecontroleerd op de assumpties van normaliteit en lineariteit. Onder de seksueel actieve jongeren ($n = 180$) werden vijf uitbijters verwijderd met een extreme lage waarde voor seksuele autonomie op T2. Om deze reden bleven er 175 jongeren over in de analyses. Vervolgens werden de gemiddelde waarden van alle onderzoeksvariabelen berekend. Door middel van een *onafhankelijke t-toets* zijn mogelijke verschillen tussen jongens en meisjes getoetst. Bij het toetsen van alle gegevens werd een significantieniveau aangehouden van $p = .05$. Daarnaast zijn de verbanden tussen de onderzoeksvariabelen op T2 getoetst met een correlatieanalyse. De categorische variabelen *geslacht* en *eticiteit* werden gemeten met een Spearman correlatiecoëfficiënt. De overige continue variabelen met een Pearson correlatiecoëfficiënt.

In totaal zijn er vier lineaire regressieanalyses uitgevoerd: Twee cross-sectionele moderatie-analyses en twee longitudinale moderatie-analyses. Voordat de regressieanalyses werden uitgevoerd, is gecontroleerd voor normaliteit van de residuen, de aannames homoscedasticiteit en afwezigheid van multicollineariteit. De voorspellers genderconformisme en ouder-kind communicatie werden op beide meetmomenten gecentreerd. Daarnaast is een interactieterm aangemaakt voor de moderator *genderconformisme*geslacht* en *genderconformisme*ouder-kind communicatie* op beide meetmomenten.

Door middel van de lineaire regressieanalyses is getoetst of (1) geslacht van de adolescent en (2) ouder-kind communicatie over seksualiteit mogelijke moderatoren zijn in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie. In stap 1 is getoetst of genderconformisme significant samenhangt met seksuele autonomie op T2. In stap 2 werden de hoofeffecten van (1) geslacht of (2) ouder-kind communicatie op T2 toegevoegd in de moderatie-analyse. Als laatste is in stap 3 de moderatie getoetst door het toevoegen van de interactieterm voor (1) *genderconformisme*geslacht* en (2) *genderconformisme*ouder-kind communicatie*.

Tot slot zijn er twee longitudinale regressieanalyses uitgevoerd onder de 31 adolescenten die op zowel T1 als T2 alle vragen hebben ingevuld rondom seksuele autonomie, genderconformisme en ouder-kind communicatie. De stappen die voor de longitudinale analyses waren hetzelfde. In stap 1 van de longitudinale regressieanalyses werd tevens

gecontroleerd voor seksuele autonomie op T1. In alle stappen van de longitudinale regressieanalyses werd gebruik gemaakt van de voorspellers op T1.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

In Tabel 1 worden de beschrijvende statistieken voor alle onderzoeksvariabelen weergegeven op de baseline (T1) en op het laatste meetmoment twee jaar later (T2). De gemiddelde leeftijd van de uiteindelijke steekproef ($n = 175$) is 14.43 jaar ($SD = 1.30$) op de baseline. Op T1 en T2, gaven adolescenten op een schaal van 1-6 aan in welke mate zij zichzelf seksueel autonoom vinden ($M = 4.61$, $SD = .69$ op T1 en $M = 4.80$, $SD = .60$ op T2). In Tabel 1 is te zien dat de waarde van de afhankelijke variabele seksuele autonomie op T2 iets is toegenomen vergeleken met T1.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken van de onderzoeksvariabelen

	N	%	M	SD
Leeftijd	175		14.43	1.30
Geslacht	175			
Jongen	89	50.9		
Meisje	86	49.1		
Etniciteit	175			
Nederlands	132	75.4		
Anders	43	24.6		
Seksuele autonomie				
T1	31		4.61	.69
T2	175		4.80	.60
Genderconformisme				
T1	160		4.60	1.17
T2	174		4.61	1.13
Ouder-kind communicatie				
T1	163		2.26	1.00
T2	175		2.50	1.10

Noot: Bij seksuele autonomie, genderconformisme en ouder-kind communicatie kon er geantwoord worden op een schaal van 1 (*lage mate*) tot 6 (*hoge mate*).

Zoals weergegeven in Tabel 1, rapporteerden jongeren op beide meetmomenten een relatief hogere waarde van genderconformisme ($M = 4.61$ op T1 en $M = 4.80$ op T2). Dit geeft aan dat zij het belangrijk vinden om jongens- of meisjesachtig te zijn. Wanneer er gekeken wordt naar de frequentie van ouder-kind communicatie, vallen deze waarden een stuk lager uit ($M = 2.26$ op T1 en $M = 2.50$ op T2). Dit betekent dat jongeren aangeven zelden-weinig met hun ouders te praten over seksualiteit.

In de correlatiematrix (Tabel 2) is de samenhang tussen seksuele autonomie, genderconformisme, geslacht en ouder-kind communicatie op beide meetmomenten te zien. Uit deze tabel is op te merken dat de controlevariabelen etniciteit ($r_s = -.06, p = .41$) en leeftijd ($r = .07, p = .39$) beide niet significant samenhangen met seksuele autonomie op T2. Daarom zijn deze variabelen niet meegenomen in de rest van de analyses.

Tabel 2.

Correlatiematrix van de onderzoeksvariabelen, inclusief controlevariabelen.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Seksuele autonomie T1	-								
2. Seksuele autonomie T2	.41*	-							
3. Genderconformisme T1	.18	-.03	-						
4. Genderconformisme T2	-.04	-.06	.42**	-					
5. Geslacht	.38*	.44	-.16*	-.33**	-				
6. Ouder-kind communicatie T1	.08	-.08	-.01	.03	.05	-			
7. Ouder-kind communicatie T2	.17	.16*	.01	-.11	.11	.28**	-		
8. Controlevariabele Etniciteit	-.40*	-.06	.13	.11	-.05	-.003	-.02	-	
9. Controlevariabele Leeftijd	.35	.07	.07	-.06	-.04	.11	-.001	-.04	-

Noot: *Correlatie is significant op $p < .05$ en **Correlatie is significant op $p < .01$ (2-zijdig). Geslacht en etniciteit zijn getoetst met Spearman correlatiecoëfficiënt. Overige continue variabelen d.m.v. Pearson correlatiecoëfficiënt. Referentiecategorie geslacht: Jongen.

Uit Tabel 2 is eveneens af te leiden dat seksuele autonomie op T1 positief samenhangt met het geslacht van de adolescent. Dit betekent dat er bij jongens een hogere mate van seksuele autonomie is gemeten dan bij meisjes. Uit een *onafhankelijke t-toets* bleek echter dat deze sekseverschillen in seksuele autonomie op T1 niet significant zijn; $t(29) = -1.80, p = .08$. Ook op T2 rapporteerden jongens een lagere mate van seksuele autonomie ($M = 4.6, SD = .80$) dan meisjes ($M = 4.78, SD = .70$). Al blijken deze sekseverschillen niet significant ($t(173) = -.30, p = .76$).

Als laatste blijkt genderconformisme op beide momenten negatief samen te hangen met geslacht (zie Tabel 2). De negatieve correlatie tussen genderconformisme en geslacht toont dat meisjes lager scoren in genderconformisme dan jongens ($r_s = -.16, p = < .05$ op T1 en $r_s = -.33, p = < .01$ op T2). Na het uitvoeren van een *onafhankelijke t-toets* blijkt dat jongens en meisjes significant van elkaar verschillen in de mate van genderconformisme op T1 ($t(158) = 2.14, p = .03$). Eveneens verschillen jongens en meisjes significant in genderconformisme op T2 ($t(172) = 4.50, p < .001$). Tot slot blijkt er sprake te zijn van een positieve samenhang tussen ouder-kind communicatie en seksuele autonomie op T2 ($r = .16, p = .03$). Dit betekent dat een hogere frequentie van ouder-kind communicatie samenhangt met een hogere mate van seksuele autonomie bij een adolescent.

Deel 1: Cross-sectionele regressieanalyses

Genderconformisme en seksuele autonomie. In deze paragraaf wordt de samenhang besproken tussen de afhankelijke variabele seksuele autonomie en de onafhankelijke variabelen genderconformisme, geslacht, en ouder-kind communicatie over seksualiteit in het cross-sectionele model. Uit de resultaten blijkt dat genderconformisme niet significant samenhangt met seksuele autonomie op T2 (Tabel 3). Dit betekent dat jongeren met een hogere mate van genderconformisme op T2 niet verschillen in de mate van seksuele autonomie van jongeren met een lagere mate van genderconformisme op datzelfde meetmoment. Vervolgens worden in de volgende alinea's (1) het geslacht van de adolescent en (2) de frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit besproken als moderatoren.

Geslacht. Om vast te kunnen stellen of de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie verschilt tussen jongens en meisjes, is een regressieanalyse uitgevoerd. Uit Tabel 3 is af te lezen dat geslacht geen significante voorspeller is voor seksuele autonomie ($p = .88$). Dit betekent dat jongens en meisjes op T2 niet significant verschillen in de mate van seksuele autonomie. Als laatste blijkt er geen sprake te zijn van een interactie tussen genderconformisme en geslacht voor het effect op seksuele autonomie (Tabel 3). Dit wil zeggen dat het effect van genderconformisme op seksuele autonomie, niet significant anders is voor jongens dan voor meisjes.

Ouder-kind communicatie. Op T2 blijkt ouder-kind communicatie over seksualiteit, in tegenstelling tot geslacht, wel significant samen te hangen met seksuele autonomie. Zoals weergegeven in Tabel 3 ($B = .09, p = .04$) hebben jongeren met een hogere frequentie van

ouder-kind communicatie, een hogere waarde van seksuele autonomie¹. Het effect van ouder-kind communicatie op seksuele autonomie is middelklein ($Beta = .17$) (Field, 2013). Genderconformisme verklaart slechts 0.3% van de variantie binnen seksuele autonomie op T2. Wanneer ouder-kind communicatie wordt toegevoegd aan de regressieanalyse, neemt de verklaarde variantie significant toe ($R Square Change = .03, p = .03$). Dit houdt in dat het model met toevoeging van ouder-kind communicatie, een significant beter model is dan het model waaraan ouder-kind communicatie niet is toegevoegd.

Tot slot is het moderatie-effect van ouder-kind communicatie gemeten. Ouder-kind communicatie blijkt geen moderator te zijn in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie ($p = .70$). Dit betekent dat de relatie tussen genderconforme en seksuele autonomie niet beïnvloed wordt door de frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit.

Tabel 3

Cross-sectionele regressieanalyses voor afhankelijke variabele seksuele autonomie op T2

	B	SE	Beta	Sig.
Genderconformisme				
Stap 1: Hoofdeffect	-.03	.04	-.06	.44
Geslacht				
Stap 2: Hoofdeffect	-.02	.10	-.12	.88
Stap 3: Interactie-effect Genderconformisme T2 *Geslacht	-.04	.09	-.14	.68
Ouder-Kind communicatie				
Stap 2: Hoofdeffect	.09	.04	.17	.03*
Stap 3: Interactie-effect Genderconformisme* Ouder-kind communicatie	-.01	.03	-.03	.70

Noot: $n = 174$, * is significant op $p < .05$. Referentiecategorie geslacht: Jongen.

¹ Gezien de lage Cronbach's alpha's voor seksuele autonomie zijn alle modellen eveneens getoetst met het meetinstrument *zonder item 3* om te controleren of het resultaat verandert. Enkel het hoofdeffect van ouder-kind communicatie over seksualiteit verandert in de cross-sectionele lineaire regressies (van $B = .09$ naar $B = .08$ en $Beta = .17$ wordt $Beta = .15$). Ouder-kind communicatie op T2 blijft (marginaal) significant (van $p = .03$ naar $p = .05$). Voor verdere toelichting zie discussie.

Deel 2: Longitudinale regressieanalyses

In de volgende paragraaf wordt geëxploreerd of bovenstaande cross-sectionele resultaten ook te zien zijn in longitudinale associaties tussen genderconformisme en seksuele autonomie. Om deze vraag te beantwoorden zijn alleen de jongeren meegenomen waar de mate van seksuele autonomie is gemeten op zowel T1 als T2 ($n = 31$). Gezien de kleine groep zullen onderstaande resultaten met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Zoals weergegeven in Tabel 4 is de mate van genderconformisme op T1 geen significante voorspeller voor seksuele autonomie op T2 ($p = .54$). Dit betekent dat jongeren met een hogere of lagere mate van genderconformisme op T1 niet van elkaar verschilden in de mate van seksuele autonomie op T2 twee jaar later.

Tabel 4

Longitudinale regressieanalyses voor afhankelijke variabele seksuele autonomie op T2

	B	SE	Beta	Sig.
Genderconformisme T1				
Hoofdeffect	-.05	.08	-.10	.57
Geslacht				
Stap 2: Hoofdeffect	-.03	.21	-.03	.90
Stap 3: Interactie-effect	-.11	.21	-.47	.61
Genderconformisme T1 *Geslacht				
Ouder-Kind communicatie T1				
Stap 2: Hoofdeffect	.04	.08	.08	.65
Stap 3: Interactie-effect	.03	.09	.06	.76
Genderconformisme T1* Ouder-kind communicatie T1				

Noot: $n = 31$, * is significant op $p < .05$. Referentiecategorie geslacht: jongen.

Vervolgens is gekeken of de longitudinale relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie gemodereerd wordt door geslacht. In stap 1 van de regressieanalyse werd het hoofdeffect van geslacht bekeken. Zoals weergegeven in Tabel 4 is het geslacht van de adolescent geen significante voorspeller voor seksuele autonomie op T2 ($B = -.03$, $p = .90$). Daarnaast blijkt dat geslacht niet als modererende factor werkt in de relatie tussen genderconformisme op T1 en seksuele autonomie op T2 ($p = .61$). Dit betekent dat er geen sekseverschillen zijn in de longitudinale relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie.

Tot slot kwam naar voren uit de cross-sectionele analyses op T2 dat ouder-kind communicatie significant samenhangt met seksuele autonomie. In de longitudinale regressieanalyse werd gekeken of de frequentie van ouder-kind communicatie op T1 eveneens een voorspeller was voor de mate van seksuele autonomie twee jaar later. In Tabel 4 is echter af te lezen dat ouder-kind communicatie geen significante voorspeller is voor seksuele autonomie. Dit wil zeggen dat jongeren die op T1 aangaven veel met hun ouders te praten, niet significant verschillen in seksuele autonomie van jongeren die weinig met hun ouders praten. Wanneer ouder-kind communicatie over seksualiteit op T1 wordt toegevoegd als moderator, verandert het effect niet significant, $p = .81$. Dit betekent dat hogere frequenties van ouder-kind communicatie op T1 niet zorgen voor een andere samenhang tussen genderconformisme en seksuele autonomie twee jaar later.

Discussie

In deze studie is onderzocht of genderconformisme een voorspeller is in de ontwikkeling van seksuele autonomie bij adolescenten. Daarnaast werden (1) het geslacht van de adolescent en (2) de frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit getoetst als moderatoren in deze relatie. Een samenhang tussen genderconformisme en seksuele autonomie is niet gevonden. Ondersteuning voor moderatie door (1) geslacht en (2) ouder-kind communicatie is evenmin gevonden. Ouder-kind communicatie bleek wel gerelateerd te zijn aan de mate van seksuele autonomie van jongeren.

Directe relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie

In de eerste hypothese werd verondersteld dat jongeren die zich sterker aan gendernormen conformeren minder seksueel autonoom zijn. Geen van beide analyses vonden ondersteuning voor een samenhang tussen genderconformisme en seksuele autonomie. Dit zou kunnen komen doordat de groep zeer klein was waarbij seksuele autonomie is gemeten ($n = 31$ op T1 en $n = 175$ op T2). Mogelijk omdat deze ondervraagde jongeren nog weinig seksueel actief waren. Uit een *onafhankelijke t-toets* bleek dat de leeftijd van jongeren die hebben deelgenomen aan de analyses, significant hoger lag dan degene die geen seksuele ervaring hebben gehad ($t(993) = -9.12, p < .001$). Om inzicht te krijgen in de oorzaken en gevolgen van seksuele autonomie is het daarom van belang om een grotere groep oudere jongeren op te nemen in longitudinaal onderzoek. Deze jongeren kunnen gerekruteerd worden op lagere onderwijsniveaus. Uit een *chi-kwadraat toets* bleek tenslotte dat jongeren uit lagere opleidingsniveaus significant vaker aangaven al seks te hebben gehad dan jongeren uit hogere opleidingsniveaus ($\chi^2(1, N = 910) = 5.55, p < .05$). De effecten van seksuele autonomie op seksueel gedrag dienen nader onderzocht te worden in relatie tot het welbevinden van een

adolescent. Dit is mogelijk wanneer er een grotere groep seksueel actieve jongeren deelneemt in het onderzoek naar seksuele autonomie.

Geslacht

Op de baseline scoorden jongens lager op seksuele autonomie dan meisjes. Dit komt overeen met de verwachting dat jongens en meisjes verschillen in de ervaren mate van seksuele autonomie. Op het laatste meetmoment werd echter geen relatie gevonden tussen geslacht en seksuele autonomie. Wel bleek dat jongens en meisjes verschilden in de mate van genderconformisme op zowel de baseline als het laatste meetmoment. Jongens vonden het belangrijker om zich jongensachtig te gedragen in vergelijking met hoe belangrijk meisjes het vinden om zich meisjesachtig te gedragen. Uit onderzoek van Kiefer en Sanchez (2007) zou dit resultaat betekenen dat de jongens met een hogere mate van gender conformisme, in meerdere mate seksueel autonoom zijn maar dat is in huidig onderzoek niet gevonden. Een mogelijke reden voor deze bevinding wordt in de volgende alinea besproken.

Voor zowel cross-sectionele als de longitudinale analyses bleek het effect van genderconformisme op seksuele autonomie niet anders voor jongens en meisjes. Dit resultaat kwam niet overeen met de derde hypothese. Zoals eerder beschreven, veronderstelt de *Social Role Theory* van Eagly (1987) dat sekseverschillen tussen man en vrouw ontstaan door verschillende genderrollen; ongeschreven regels over hoe een man/vrouw zich behoort te gedragen, welke gedachten en gevoelens geoorloofd zijn. De inhoud van de gendernormen is in de moderne maatschappij mogelijk aan het veranderen; gendernormen van jongens en meisjes groeien in meerdere mate naar elkaar toe. Meisjes worden, net als jongens, steeds vrijer in seksueel gedrag en meer geacht voor zichzelf op te komen (Bay-Cheng, 2015). Dit zou een mogelijke verklaring kunnen zijn waarom jongens en meisjes niet meer verschillen in de mate seksuele autonomie en dat er geen sekseverschillen zijn gevonden in de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie.

Ouder-kind communicatie over seksualiteit

De vierde hypothese stelde dat een hogere frequentie ouder-kind communicatie over seksualiteit, de mate van seksuele autonomie bij de adolescent zou verhogen. In huidige studie is een positief cross-sectioneel verband gevonden tussen ouder-kind communicatie en seksuele autonomie, die deuren opent voor aandacht in/bij/voorde rol van ouders in de ontwikkeling van seksuele autonomie. Deze resultaten zijn nog niet terug te vinden in longitudinale analyses wat deels verklaard kan worden door het kleine aantal seksueel actieve jongeren. Bovenstaande resultaten laten zien dat het nog onduidelijk is of ouder-kind communicatie een mogelijke oorzaak of gevolg is van seksuele autonomie. De timing van ouder-kind communicatie speelt

mogelijk een rol. Daarnaast gaven de jongeren uit huidig onderzoek aan dat zij zelden communiceren met hun ouders. Of deze lagere frequentie van ouder-kind communicatie komt doordat jongeren nog weinig seksueel actief waren, is niet bekend. Mogelijk is het zinvol om met seksuele voorlichting te beginnen voordat de jongeren daadwerkelijk seksueel actief worden (Van de Bongardt, Reitz, & Deković, 2012). Het is belangrijk dat de timing van de communicatie nader onderzocht wordt om een beeld te krijgen op welk moment ouder-kind communicatie over seksualiteit effectief kan zijn.

Tot slot werd verwacht dat een hogere frequentie van ouder-kind communicatie over seksualiteit, de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie zou verzwakken. Hoewel ouder-kind communicatie in de cross-sectionele analyses samenhang met seksuele autonomie op het laatste meetmoment, had de communicatie geen veranderend effect voor de relatie tussen genderconformisme en seksuele autonomie op langere termijn. Gezien de kleine groep seksueel actieve jongeren is voorzichtigheid geboden in deze analyses. Daarnaast geldt hier eveneens dat de ouder-kind communicatie op het eerste meetmoment mogelijk te vroeg plaatsvond. Zo bleek uit onderzoek van De Looze et al. (2014) wanneer jongeren ouder worden, de ouder-kind communicatie over seksualiteit toeneemt. Mogelijk sloot de huidig vragenlijst nog niet voldoende aan op de beleefwereld van deze jongeren uit de STARS-data. De vraag blijft dus hoe snel jongeren vanaf de eerste interesse in seksualiteit, daadwerkelijk overgaan op seksueel gedrag. Wanneer de juiste timing voor ouder-kind communicatie bekend is, kunnen handvaten gericht worden hoe en op welk moment ouders kunnen beginnen met. Wellicht zijn ouders en kinderen hierdoor beter in staat met elkaar te praten, met als mogelijk gevolg dat jongeren sneller hun behoeften en gevoelens uiten in seksuele situaties (Impett, Schooler, & Tolman, 2006).

Mogelijkheden voor vervolgonderzoek

In deze alinea worden suggesties gedaan voor vervolgonderzoek naar seksuele autonomie. Zoals benoemd in de methode en in voetnoot 1, is er gewerkt met de samengestelde schaal voor seksuele autonomie uit de STARS data. Deze had een Cronbach's Alpha van .47 op de baseline en $\alpha = .69$ op het laatste meetmoment. Dit is volgens Field (2013) een lage betrouwbaarheid en daarom is deze schaal wellicht nog niet optimaal. Mogelijk zijn de items uit het huidige meetinstrument te weinig toepasbaar zijn op de belevingswereld van jongeren met een gemiddelde leeftijd van 14.43 jaar. Wanneer item 3 (*“Als ik seks heb met iemand, voel ik controle en druk van een ander”*) werd verwijderd, veranderde de Cronbach's Alpha naar $\alpha = .83$ op de baseline en naar $\alpha = .86$ op het laatste meetmoment. Dit is volgens Field (2013) een hoge betrouwbaarheid. In de literatuur wordt seksuele autonomie echter gedefinieerd als het

gevoel dat seksueel gedrag voortkomt uit jezelf en niet vanuit de controle en/of druk van een ander (Sanchez et al., 2005). In deze definitie van Sanchez et al. (2005) is het aspect *controle en druk van een ander* een belangrijk onderdeel van seksuele autonomie. Om deze reden is ervoor gekozen het originele meetinstrument, inclusief item 3, te gebruiken in de huidige studie. Door de lage betrouwbaarheid van dit meetinstrument blijft een officiële validatie studie echter vereist. Wanneer de daadwerkelijke oorzaken en gevolgen van seksuele autonomie onderzocht worden, kan dit duidelijkheid geven over wat een optimale mate van seksuele autonomie precies inhoudt voor een gezonde seksuele ontwikkeling.

Daarnaast selecteerden jongeren één ouder bij de vragen omtrent ouder-kind communicatie, namelijk de ouder waarmee zij het meest praatten. Dit betekent dat in de analyse maar één ouder is meegenomen in plaats van allebei. Mogelijk zijn er communicatieverschillen tussen vaders en moeders. Zo laat eerder onderzoek zien dat de inhoud van ouder-kind communicatie over seksualiteit verschilt tussen vaders en moeders (e.g., Kapungu et al., 2010; Wilson, Dalberth, & Koo, 2010). Moeders praten meer dan vaders over ongewenste gevolgen van seks (Kapungu et al., 2010). In het vervolg zouden beide ouders meegenomen kunnen worden in het onderzoek naar ouder-kind communicatie over seksualiteit.

Bovendien werd bij de ouder-kind communicatie over seksualiteit enkel gevraagd naar de frequentie van ouder-kind communicatie. Er zijn studies waaruit blijkt dat de kwaliteit van de ouder-kind communicatie belangrijk is in de ontwikkeling van risicogedrag van het kind (e.g., Otten, Harakeh, Vermulst, Van den Eijnden, & Engels, 2007). Zo bleek uit een studie naar communicatie over rookgedrag van het kind, dat alleen de kwaliteit van ouder-kind communicatie het rookgedrag van adolescenten voorspelt, niet de frequentie van de communicatie (Otten et al., 2007). Mogelijk geldt dit ook voor de ontwikkeling van seksuele autonomie bij adolescenten. Om deze reden zou vervolgonderzoek eveneens kunnen kijken naar de kwaliteit, timing en de duur van ouder-kind communicatie over seksualiteit, door bijvoorbeeld een observatie studie bij gesprekken over seksualiteit tussen ouders en kinderen.

Conclusie en implicaties

Huidig onderzoek richtte zich op factoren die samenhangen met seksuele autonomie. Meer onderzoek is nodig naar de ontwikkeling en de gevolgen van seksuele autonomie voor zowel jongens als meisjes. Hoewel jongens en meisjes verschillen in de mate van genderconformisme, voorspelt genderconformisme de mate van seksuele autonomie niet. Wel blijkt ouder-kind communicatie samen te hangen met seksuele autonomie onder adolescenten met een gemiddelde leeftijd van 14.43 jaar.

Toekomstig onderzoek kan zich richten op andere aspecten van deze communicatie (i.e., de kwaliteit van ouder-kind communicatie, de timing van ouder-kind communicatie) die een rol kunnen spelen in relatie tot de ontwikkeling van seksuele autonomie. Op die manier kunnen zowel ouders als jongeren betrokken worden in jeugdinterventies voor seksuele voorlichting. Met deze kennis over bevordering van seksuele autonomie kan er een interventie ontwikkeld worden die bijdraagt aan een gezonde seksuele ontwikkeling van Nederlandse adolescenten.

Referenties

- Bay-Cheng, L. Y. (2015). The agency line: A neoliberal metric for appraising young women's sexuality. *Sex Roles, 73*, 279-291.
- Buhi, E. R., & Goodson, P. (2007). Predictors of adolescent sexual behavior and intention: A theory-guided systematic review. *Journal of Adolescent Health, 40*, 4-21.
doi:10.1016/j.jadohealth.2006.09.027
- Carver, P. R., Yunger, J. L., & Perry, D. G. (2003). Gender identity and adjustment in middle childhood. *Sex roles, 49*, 95-109. doi:10.1023/A:1024423012063
- De Graaf, H., Kuijer, H., van Acker, J., & Meijer, S. (2012). *Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Paperback.
- De Graaf, H., Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je^{25e}. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon
- De Looze, M., van Dorsselaer, S., de Roos, S., Verdurmen, J., Stevens, G., Gommans, R., ... & Vollebergh, W. (2014). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht University.
- Doornwaard, S. M., Bickham, D. S., Rich, M., Vanwesenbeeck, I., Eijnden van den, R. J., & Ter Bogt, T. F. (2014). Sex-related online behaviors and adolescents' body and sexual self-perceptions. *Pediatrics, 134*, 1103-1110. doi:10.1542/peds.2014-0592
- Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social role interpretation*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Emmerink, P. M., Vanwesenbeeck, I., van den Eijnden, R. J., & ter Bogt, T. F. (2015). Psychosexual Correlates of Sexual Double Standard Endorsement in Adolescent Sexuality. *The Journal of Sex Research, 53*, 1-12.
doi:10.1080/00224499.2015.1030720
- Field (2013). *Discovering statistics using IBM Spss statistics (4th ed.)*. London: Sage.
- Impett, E. A., & Peplau, L. A. (2003). Sexual compliance: Gender, motivational, and relationship perspectives. *Journal of Sex Research, 40*, 87-100.
doi:10.1080/00224490309552169
- Impett, E. A., Schooler, D., & Tolman, D. L. (2006). To be seen and not heard: Femininity ideology and adolescent girls' sexual health. *Archives of Sexual Behavior, 35*, 129-142. doi:10.1007/s10508-005-9016-0
- Kapungu, C. T., Baptiste, D., Holmbeck, G., McBride, C., Robinson-Brown, M., Sturdivant, A., ... Paikoff, R. (2010). Beyond the "birds and the bees": Gender differences in sex-

- related communication among urban African-American adolescents. *Family Process*, 49, 251-264. doi:10.1111/j.1545-5300.2010.01321.x
- Kiefer, A. K., & Sanchez, D. T. (2007). Scripting sexual passivity: A gender role perspective. *Personal Relationships*, 14, 269-290. doi:10.1111/j.1475-6811.2007.00154.x
- La Guardia, J. G., Ryan, R. M., Couchman, C. E., & Deci, E. L. (2000). Within-person variation in security of attachment: A self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 367-384. doi:10.1037/0022-3514.79.3.367
- Otten, R., Harakeh, Z., Vermulst, A. A., van den Eijnden, R. J., & Engels, R. C. (2007). Frequency and quality of parental communication as antecedents of adolescent smoking cognitions and smoking onset. *Psychology of Addictive Behaviors*, 21, 1-12. doi:10.1037/0893-164X.21.1.1
- Oudekerk, B. A., Allen, J. P., Hessel, E. T., & Molloy, L. E. (2015). The cascading development of autonomy and relatedness from adolescence to adulthood. *Child Development*, 86, 472-485. doi:10.1111/cdev.12313
- Parkes, A., Henderson, M., Wight, D., & Nixon, C. (2011). Is parenting associated with teenagers' early sexual risk-taking, autonomy and relationship with sexual partners? *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 43, 30-40. doi:10.1363/4303011
- Perry, D. G., & Pauletti, R. E. (2011). Gender and adolescent development. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 61-74. doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00715.x
- Reitz, E., van de Bongardt, D., Baams, L., Doornwaard, S., Dalenberg, W., Dubas, J., ... Dekovic, M. (2015). Project STARS (Studies on Trajectories of Adolescent Relationships and Sexuality): A longitudinal, multi-domain study on sexual development of Dutch adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 12, 1-14. doi:10.1080/17405629.2015.1018173
- Rickert, V. I., Sanghvi, R., & Wiemann, C. M. (2002). Is lack of sexual assertiveness among adolescent and young adult women a cause for concern? *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 34, 178-183. doi:10.2307/3097727
- Sanchez, D. T., Crocker, J., & Boike, K. R. (2005). Doing gender in the bedroom: Investing in gender norms and the sexual experience. *Society for Personality and Social Psychology*, 31, 1445-1455. doi:10.1177/0146167205277333

- Sanchez, D. T., Kiefer, A. K., & Ybarra, O. (2006). Sexual submissiveness in women: Costs for sexual autonomy and arousal. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *32*, 512-524. doi:10.1177/0146167205282154
- Tolman, D. L., & McClelland, S. I. (2011). Normative sexuality development in adolescence: A decade in review, 2000–2009. *Journal of Research on Adolescence*, *21*, 242-255. doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00726.x
- Van de Bongardt, D., de Graaf, H., Reitz, E., & Deković, M. (2014). Parents as moderators of longitudinal associations between sexual peer norms and Dutch adolescents' sexual initiation and intention. *Journal of Adolescent Health*, *55*, 388-393. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.02.017
- Van de Bongardt, D., Reitz, E., & Deković, M. (2012). Vroeg seksueel debuut in Nederland: Een longitudinale studie naar de rol van individuele kenmerken, opvoeding en leeftijdgenoten. *Kind & Adolescent*, *33*, 194-205. doi:10.1007/s12453-012-0026-0
- Wellings, K., Nanchahal, K., Macdowall, W., McManus, S., Erens, B., Mercer, C. H., ... Field, J., (2001). Sexual behaviour in Britain: Early heterosexual experience. *The Lancet*, *358*, 1843–1850. doi:10.1016/S0140-6736(01)06885-4
- Wight, D., Williamson, L., & Henderson, M. (2006). Parental influences on young people's sexual behaviour: A longitudinal analysis. *Journal of Adolescence*, *29*, 473-494. doi:10.1016/j.adolescence.2005.08.007
- Wilson, E. K., & Koo, H. P. (2010). Mothers, fathers, sons, and daughters: Gender differences in factors associated with parent-child communication about sexual topics. *Reproductive Health*, *7*, 1-9. doi:10.1186/1742-4755-7-31